

O'QUVCHILARDA YOZMA NUTQ KO'NIKMASINI SHAKILLANTIRISH BO'YICHA METODIK QO'LLANMA

Mavlonqulova Shahzoda Bahrom qizi

Alisher Navoiy nomidagi ToshDO'TAU talabasi.

E-mail: mavlonqulovashahzoda@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15547683>

Annotatsiya. Ushbu maqolada o'quvchilarda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi va samarali usullari ko'rib chiqilgan. Yozma nutq o'quvchilarning fikrlarini yozma shaklda aniq va ravon ifodalash imkoniyatini yaratadi. Maqolada yozma nutqni rivojlantirishning zamonaviy pedagogik yondashuvlari, metodologik asoslari va o'quv jarayonida qo'llaniladigan usullar tahlil qilingan. Shuningdek, yozma nutq ko'nikmasini baholash mezonlari va o'quvchilarning yozma ishlari sifatini yaxshilash yo'llari haqida ilmiy ma'lumotlar berilgan. Tadqiqotda ikki xil jadval yordamida o'quvchilarning yozma nutq darajasi o'rganilib, samarali metodlarning ta'siri ko'rsatildi. Tadqiqot natijalari pedagoglarga amaliy tavsiyalar berishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: yozma nutq, yozma nutq ko'nikmasi, o'quvchilar, metodik qo'llanma, pedagogik metodlar, yozma nutqni rivojlantirish.

KIRISH

Yozma nutq o'quvchilarning o'z fikrlarini to'liq va tizimli ravishda ifoda etish, fikrlash jarayonini yanada chuqurlashtirish, ilmiy va badiiy ijodga yo'naltirishda muhim o'rin tutadi.

Zamonaviy ta'lim jarayonida yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishga katta e'tibor qaratilmoqda, chunki yozma nutq nafaqat o'quvchilar bilimining indikatoridir, balki ularning o'qish, eslab qolish va o'zlashtirish jarayonlarini ham samarali qiladi. Shu sababli, pedagogik metodlarni takomillashtirish va o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga oid ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqotning dolzarbligi o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishning samarali usullarini aniqlash, pedagogik jarayonda amaliyotga tatbiq etish hamda o'quv jarayonining sifatini oshirishda namoyon bo'ladi. Maqolada yozma nutq ko'nikmasini shakllantirishning nazariy va amaliy jihatlari, metodologik asoslari tahlil qilinadi, o'quvchilarning yozma ishlari natijalari taqdim etiladi va ushbu jarayonda qo'llaniladigan metodlarning samaradorligi baholanadi.

Maqolaning obyekti — o'quvchilarda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni.

Predmeti — yozma nutqni shakllantirishda qo'llaniladigan pedagogik metodlar va ularning natijalari. Maqolaning vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi: birinchidan, yozma nutq tushunchasi va uning pedagogik ahamiyatini tahlil qilish; ikkinchidan, yozma nutqni shakllantirish metodlarini o'rganish; uchinchidan, o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini baholash uchun usullarni ishlab chiqish va tatbiq etish.

Maqolaning amaliy ahamiyati shundaki, unda ilg'or pedagogik texnologiyalar va usullar asosida yozma nutq ko'nikmasini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan, bu esa o'qituvchilarga dars jarayonida foydalanishga imkon yaratadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Yozma nutqni shakllantirish pedagogika va tilshunoslik sohasida keng o'rganilgan mavzulardan biridir. Ko'plab olimlar, jumladan, Abdullayev (2010), Akhmedov (2015), Mirzaahmedov (2017) va boshqalar yozma nutqning lingvistik va pedagogik asoslarini tadqiq qilganlar. Ularning tadqiqotlarida yozma nutq nafaqat til kompetensiyasi, balki fikrlash, tahlil qilish, hamda ijodiy yondashuv ko'nikmalarini rivojlantirish vositasi sifatida qaraladi.

Metodologik jihatdan yozma nutqni shakllantirishda o'quvchilarning yoshi, bilim darajasi, individual xususiyatlari hisobga olinadi. Zamonaviy pedagogika usullari – kommunikativ, interfaol, integrativ yondashuvlar orqali yozma nutq ko'nikmalari samarali rivojlantiriladi. Masalan, kommunikativ yondashuv o'quvchilarga haqiqiy muloqot vaziyatlarida yozma fikr almashish imkonini beradi, shu bilan yozma nutqni yanada tabiiy shaklda rivojlantirishga yordam beradi.

Yozma nutqni baholashda standartlashtirilgan mezonlar va rubrikalar qo'llaniladi.

Shuningdek, o'quvchilarning yozma ishlarini baholash jarayonida ular o'z-o'zini tahlil qilish va sinfdoshlar bilan fikr almashish imkoniga ega bo'lishadi. Bu metodlar pedagoglarga o'quvchilarning ko'nikmalarini aniqroq tushunishga va kerakli metodlarni aniqlashga yordam beradi.

Metodologiyaaning asosiy qismi sifatida quyidagi usullar qo'llanadi: yozma mashqlar, insho yozish, rejalashtirish, tahrir qilish, fikrni tartibga solish va matnni yaratish.

O'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishda doimiy amaliyot va ijodiy yondashuvlar muhim o'rin tutadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida o'quvchilarda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish uchun turli metodlar qo'llanildi. Tadqiqotning birinchi bosqichida o'quvchilarning yozma ishlarini boshlang'ich baholash amalga oshirildi. Keyingi bosqichda interfaol va kommunikativ metodlar asosida yozma mashqlar berildi va natijalar tahlil qilindi.

Jadval 1. O'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarining boshlang'ich va yakuniy darajasi (100 ballik tizimda)

O'quvchi guruhi	Boshlang'ich daraja (ball)	Yakuniy daraja (ball)	O'zgarish (%)
5-sinfdan 10 nafar	56	78	+39.3%
6-sinfdan 12 nafar	60	82	+36.7%

Jadval 2. Qo'llanilgan metodlar samaradorligi bo'yicha o'quvchilarning baholari

Metod turi	O'quvchilar soni	O'rtacha ball	Samaradorlik darajasi (%)
An'anaviy metodlar	15	58	58
Kommunikativ metodlar	12	80	80
Interfaol metodlar	15	83	83

Natijalar shuni ko'rsatdiki, interfaol va kommunikativ metodlar o'quvchilarning yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishda an'anaviy usullarga qaraganda ancha samarali ekanligi isbotlandi. O'quvchilarning yozma ishlarida fikrlarni aniq va izchil ifodalash, matn tuzilishini yaxshilash va tahrir qilish ko'nikmalari sezilarli darajada o'sdi.

Shuningdek, interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va matn yaratish jarayonida faolligini oshirishga yordam berdi.

Kommunikativ metodlar esa o'quvchilarni real muloqot vaziyatlariga tayyorlab, ularning yozma nutqni amaliy jihatdan qo'llash imkoniyatlarini kengaytirdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish jarayonida pedagogik metodlarni tanlashda interfaol va kommunikativ yondashuvlarga ustunlik berish maqsadga muvofiqdir. Yozma nutq nafaqat o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantiradi, balki ularning mantiqiy fikrlash, ijodiy yondashuv va ta'lim jarayonida faolligini oshiradi.

Metodik qo'llanmalar, amaliy mashqlar va yozma ishlarni baholash tizimlari yozma nutq ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim vositalar hisoblanadi. Tadqiqotda aniqlangan samarali usullar o'qituvchilarga o'quv jarayonini yanada sifatli tashkil etish va o'quvchilarning yozma nutqini oshirishga imkon yaratadi.

Kelajakda yozma nutqni shakllantirish metodikasini yanada takomillashtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish va o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni rivojlantirish muhim vazifa bo'lib qolmoqda. Shu bilan birga, yozma nutqni baholash mezonlarini yanada takomillashtirish, o'quvchilarning ijodiy ishlarini ko'proq rag'batlantirish va tahlil qilishga yo'naltirilgan metodlarni ishlab chiqish ham muhim ahamiyatga ega.

Shu sababli, pedagoglar va ta'lim muassasalari uchun yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish bo'yicha tizimli, bosqichma-bosqich va interfaol metodlarni qo'llashni tavsiya qilamiz. Bu esa o'quvchilarning nafaqat akademik ko'rsatkichlarini yaxshilash, balki ularning o'z-o'zini ifoda qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi.

REFERENCES

1. Abdullayev A. Yozma nutqning pedagogik asoslari. Toshkent: "Fan", 2010, 112-130-b.
2. Akhmedov B. Ta'limda yozma nutqni rivojlantirish metodikasi. Samarqand: "Sharq", 2015, 45-70-b.
3. Mirzaahmedov D. O'quvchilarda yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirish. Toshkent: "Ilm", 2017, 85-98-b.
4. Karimov S. Til va nutq pedagogikasi. Toshkent: "O'qituvchi", 2018, 210-235-b.
5. Rustamova G. Pedagogik texnologiyalar va yozma nutq. Namangan: "Yangi asr avlodi", 2019, 33-50-b.
6. Saidova M. Yozma nutqni baholash mezonlari. Toshkent: "Akademiya", 2021, 77-90-b.